

KÜLTÜREL DEĞİŞKENLER ÖRÜNTÜSÜNDE SANAT EĞİTİMİNİN GÖRSEL KÜLTÜR EĞİTİMİNDE DÖNÜŞÜM GEREKÇELERİ

REASONS OF TRANSFORMATION OF ART EDUCATION TO VISUAL CULTURE EDUCATION IN THE PATTERN OF CULTURAL VARIABILITIES

Sena SENGİR¹

Öz

Kültür toplumun şekillendirdiği bir unsur olarak bilinirken, kültürel değişimlerin yoğun etkisiyle artık kültürün şekillendirdiği bir toplum imajından bahsedilir hale geldiği görülmektedir. Çünkü toplum maruz kaldığı kültürel değişkenliklerden etkilenmekte ve bu değişkenliklerin de içinde bulunulan dönemin getirileri ile doğru orantılı olduğu görülmektedir. Teknolojik getiriler başta olmak üzere sosyal, ekonomik ve politik birçok değişiklik kültürü dönüştürmekte ve yeni kültürel yapılar oluşturmaktadır. Dolayısıyla kitle kültürü, popüler kültür, medya kültürü, kültür endüstrisi, tüketim kültürü ve kültürel yeniden üretimler gibi dönüşümün mihenk taşı oluşturan çeşitli kültürel yapıların incelenmesi sosyal, teknolojik, ekonomik ve politik yapının anlaşılmasında büyük önem arz eden konular olmuştur.

Bu araştırmada, kültürel değişkenler örüntüsünde sanat eğitiminin görsel kültür eğitimine dönüşüm gerekçeleri incelenmiştir. Bu bağlamda kültürel çeşitlilikler tarafından yoğun bir şekilde etkilenen sosyal yapılar söz konusu olmaya başlamıştır. İçinde bulunulan dönem olarak postmodernizmin de etkisiyle kültürel çeşitlilikler, sürekli farklılaşırken, bu örüntü dâhilinde görselliğin kültürel çevresi de eleştirel ve stratejik bazı yorum doğrultularına yer vermek durumunda kalmıştır.

Görselliğin kültürel oluşumları tanımlar hale gelmesi, kültürel olarak dönüşümler gerçekleştirilmesi ve daha sosyal olan tarafıyla gündeme gelişi, sanat eğitiminin farklılaşmaya başlayan profiline zemin hazırlar niteliktedir. Sonuçta, sanat eğitimi bu kültürel çevrenin değişimi ışığında daha stratejik kılarak, görsel kültür eğitimine dönüşümü bağlamında inceleme ve değerlendirmenin doğru bir yaklaşım olacağı düşünülebilir.

Anahtar Kelimeler: Kültürel Değişkenlikler, Sanat Eğitimi, Görsel Kültür Eğitimi.

Abstract

While culture is known as an element shaped by society, by the intense effect of cultural changes, now, there is an image of society which is shaped by culture. Because society is affected by the cultural variability to which it is exposed to and these variability are in direct proportion with the bringings of the age. Technological proceeds being in the first place, many social, economical and political changes transform the culture and constitute to new cultural structures. As a result, examining diverse cultural structures like mass culture, popular culture, media culture, culture industry, consumption culture and cultural reproductions which build up cornerstones of transformation is important as a subject in understanding social, technological, economic and politic structure.

In this research, within the pattern of cultural variability, reasons of transformation of art education to visual culture education are examined. In this context, social structures which are affected intensely by cultural diversities started to be in question. With the effect of postmodernism which is the current age, while cultural diversities were constantly changing, cultural environment of visuality had to give place for some critical and strategical comment directions within this context.

The facts that visuality has become illustrative of cultural formations, performed cultural transformations and gained currency with its more social side are making groundworks for changing profile of art education. As a result, by making art education more strategic in the light of change of this cultural environment, it could be a correct approach to examine and evaluate it within its transformation to visual culture education.

Key Words: Cultural Variabilities, Art Education, Visual Culture Education.

¹ Ondokuz Mayıs Üniversitesi Samsun Meslek Yüksekokulu Grafik Tasarım Bölümü, senasengir@hotmail.com

GİRİŞ

İçinde bulunduğumuz çağ ve çevremizde karşılaştığımız birçok unsur açısından kültürel dinamiklerin sosyal olguları biçimlendirme aşamasındaki önemi büyüktür. Bu durum Postmodernizmin kültürel çeşitlilikler üzerindeki etkisinin bir yansımasıdır. Bugün artık kültürün sosyal yaşamda aktif bir yer aldığı söylenilebilir. Günlük yaşamda sık karşılaştığımız kültürel olguların toplumda farklı yorum doğrultularınca değerlendirilmesi ile oluşan farklı davranış türleri yeni kimlik yapılandırmalarına zemin hazırlamaktadır.

Kültürel değişkenliklerin günlük yaşamda birbirleriyle iletişime girmesiyle oluşan ve ardı ardına bağlantılı olarak gelişen bu örüntüler dizisi, sanat eğitiminin de yeniden yapılanmasını söz konusu yapacak ve sanat eğitiminin içine görsel kültür içeriklerini dâhil etme gerekliliğini doğuracaktır. Yeni kimlik yapılandırmaları pedagojik anlamda önem kazanmaktadır. Kırıçoğlu'nun (2009: 35) belirttiğine göre, "sanat eğitiminde yeni görüşler pek çok etkene bağlı olarak gündeme gelmiştir. Bu etkenlerin başında toplumsal ve kültürel değişim gelir. Salt sanat eğitimi alanında değil, toplumbilim, antropoloji ve öteki insan bilimleri alanlarında yapılan araştırmalar, görsel sanatlar eğitimi doğrudan ya da dolaylı etkilemiştir. Sınır tanımayan görsel kültürün kaçınılmaz olarak büyük bir yaygınlık ve hızla toplumları etkisi altına alması, düşünsel alanda yaşanan, kültüre ve sanata yansıyan post-modern anlayış ve söylemler, ekonomik anlamda üretimden tüketime kayan ekonomik yapı ve bütün bunların toplumları etkilemesi değişimi zorunlu kılan etmenlerdir".

Bu bilgiler ışığında görsel kültür eğitiminin stratejik olan kurgusu dâhilinde sanat eğitimi, daha bağlamsal bir değerlendirme süreci yaşayacaktır. Görsel kültür eğitiminin kültürel ve pedagojik bileşikleri ile sanat eğitimi artık daha kültürel kılınmış bir şekilde karşımıza çıkacaktır.

YÖNTEM

Araştırma, literatür taramasıyla belirlenen bir içerik doğrultusunda yapılmıştır. Bu araştırmada benzer çalışmaların incelenmesi ve ilgili bilgilerin kullanılması dâhilinde tespit edilen bulguların, birbirleriyle ilişkilendirilmesiyle kurgulanmış bir yol izlenmiştir.

BULGULAR VE YORUM

Kültür

Kültür, geçmişten günümüze içinde bulunduğu zaman ve topluma göre değişen anlamlarıyla süregelmiştir. Birçok ve farklı anlamlar içeren kültür tanımları mevcuttur. Bunlara değinerek kültürel yapı hakkında bilgi edinilebilir. Swartz'a (1997: 11) göre "...kültür; insanlar arasındaki iletişimin ve etkileşimin zeminidir, ama aynı zamanda bir tahakküm kaynağıdır." Alakuş'a (2004: 164) göre de, "evrensel hafızamız olan kültürü... toplumun kolektif bir anlayışla ortak tasa, kaygı ve inanışlar bütünü olarak tanımlamanın daha sağlıklı bir yaklaşım olduğu söylenebilir". Bu ortak davranış ve inanışlara etken olarak yönlendirebilme yetisinin de ehemmiyeti dikkate alındığında Morris ve Stuhr'un bahsettiği bir güç olarak da nitelenebilecek hâkim idari sistemler sayılabilir. "Bireylerin sosyal ya da kültürel değişimi için olası koşullar, kısmen de olsa, içinde yaşadıkları ya da vatandaş oldukları ulus ya da ulusların idare sistemi ile belirlenir" (Morris - Stuhr, 2001: 7).

Bir toplumu tanımada en önemli unsurun, kültür olduğu ve sosyal çevrenin önemsenmesi gerekliliği sayılabilir. Bu açıdan kültür, toplumu yöneten güç sistemleri bakımından da göz ardı edilemeyecek bir yönlendirme noktası olarak görünmektedir. "Kültür karmaşık bir kavramdır. Ancak kabaca ele alırsak, kültürün kavram olarak yerleşmesinin

sonucu sosyal bilimciler, sosyal yaşamın, insanların bununla ilgili fikirleri doğrultusunda ve bu fikirlerden ortaya çıkan uygulamalar doğrultusunda yapılandırılma yolları ile ilgili olmuşlardır” (Rose, 2001: 5). Geçmişten günümüze doğru kültürün giderek karmaşık bir hal aldığı düşüncesi, farklı kültürel kalıpların ve kültürel çeşitliliklerin artmasıyla daha keskin bir hal almıştır. Kültür, ağırlıklı olarak sosyal ve insan merkezli bir tanım ile kullanılmak durumundadır (Sengir, 2014: 8). Alakuş’un da (2004: 164) bahsettiği gibi “kültürler arasında farklılıklar olabilir ve olmalıdır. Kültürel sınırlar coğrafik sınırlara göre çok daha derin olduğu artık herkesin bildiği bir gerçektir”. Çünkü kültürler; coğrafik sınırların ötesine teknolojik gelişmeler, göçler ve etkileriyle geçmiş, daha kolay yakınlaşmış ve kültürel dönüşümlere zemin hazırlamıştır.

Kültürel Değişkenlikler

Kültürel değişkenlikler toplum içerisinde birbirinden etkilenir ve birbirini etkiler niteliktedir. Sosyal yapı içerisindeki bu durum birbirini izler şekilde gerçekleşerek, kültürel çeşitliliklerin adeta bir örüntü halini almasıyla ilerlemektedir. Kültürel değişkenlikler örüntüsü, kitle kültürünün popüler kültürü, popüler kültürün görsel kültürü etkilemesi gibi bir dizi sıralı bağlamı içermektedir.

Kitle kültürü, kitlelerin ortak paydada buluşması ve aynı kültürel çıktılara sahip olması olarak özetlenebilir. Böylece kitleyi dönüştürme eğilimi yüksek olan kültürel formasyon ışığında öncelikli olarak görsel ve mecrası değerlendirilebilir. Kültürel yapıdaki dönüşümler ve bunun sonucunda ortaya çıkan görselliğin öneminin artması durumu, teknolojinin de gelişimiyle birlikte kendini anlamlandıracak alanlar aramış ve dijital ortam buna çok geniş imkânlar sunmuştur. “1980’lerin ortasından bu yana, çeşitli dijital görüntüleme modları, kitle kültürünün görüntü kalıplarını harekete geçirmede varlığını önemli ölçüde göstermektedir” (Darley, 2000: 18). “Mesela dijital görüntü oluşturma teknolojilerinden biri olan televizyon, görüntü üretim merkezi niteliğinde olduğundan kitle kültürünü etkilemede büyük rol oynamaktadır” (Sengir, 2014: 15). Televizyon aracılığıyla evlerimize giren ve kararlarımızı değiştirmede etkili olan “reklamlar, tüketici toplumumuzu, vatandaş ve tüketicinin neredeyse birbirleri yerine kimliklerini ifade ettikleri bir kişisel özgürlük ve tatmin kaynağı olarak tanımlanır. Reklamlar, anlaşmazlık, zorluk ve baskıları tüketilebilir gösterilere dönüştürürler” (Schroeder, 2002: 30). Reklamlar, imajları tüketilmek üzere üretirken, aslında bireyin onu algılaması aşamasında bir yeniden üretime neden olarak, bireyin kimlik oluşumu adına çoğu zaman bilinçli bir etki mekanizması haline gelmiştir diyebiliriz. “Hemen her yerde caddelerde, televizyon ve bilgisayar ekranlarında, basılı yayınlarda resim ve fotoğraf gibi hareketli ve hareketsiz imgelerin bombardımanı altında yaşamaktayız” (Parsa: 2007). “Bu görsel ve işitsel bombardımanda birey, medyanın kültürel egemenliğinde yeniden şekillenmektedir. Çünkü medyanın günlük yaşam içindeki egemenliği belirgin bir şekilde artarak devam etmektedir. Böylelikle birey biçimlendirilmiş bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla medya, kültürel egemenliğin yaratımında stilleri belirler ve bu stilleri meşrulaştırır” (Sengir, 2014: 18). Medya bu egemenliği kurarken adeta popüler kültürün himayesinde gerçekleşmektedir. Çünkü popüler kültür, toplumda kabul görmüş bir olgudur ve kültür yorumlamalarında da etkin bir yapıdır.

Günlük yaşam içerisinde karşılaştığımız popüler kültür unsurları, büyük bir önem arz ederek kitleler üzerinde etkin bir hal alırlar. Bu popüler kültür unsurları çeşitli şekillerde bireysel veya kitlesel olarak karşımıza çıkmaktadır. Popüler kültürde kültürel farklılıkların kalmadığı bireysel ya da kitlesel bir aynılaştırma durumu hâkimdir. Mesela, “Moda, kitlesel bir olgudur. Yaygınlaştığı oranda kendini ispatlar, varlığını ve gerekçesini işler. Fakat bir popüler kültür unsuru olarak dövmeye değinecek olursak, kitlesel bir kimlik arayışının sonucu

değil, bireysel bir kimlik arayışının sonucudur” (Sengir, 2014: 20). “Dövmeler, bireyler tarafından ciltleri üzerine kalıcı olarak basılarak kimliklerini düzeltmek için yoğun bir şekilde kullanılmıştır” (Negrin, 2008: 114). Dövmenin asıl amacı, anlatılmak istenilen şeyleri görülmesi en muhtemel yer olan insan bedeni üzerinde sergileyerek ilgiyi toplamak ve görsel anlatım yoluyla iletişimi sağlamaktır. Bedene yapılan her görsel bir sembol niteliğinde olup bireyin düşüncelerini temsil eder. Böylece her dövme bir kimlik belirleyicisi konumunu alır.

“Popüler kültür, kitle iletişim, görüntü ve mesajlarının günlük alışkanlıklara nüfuz ettiği ve diğer zamanlarda da bir kenara bırakıldığı, hızlı ve sürekli bir dizi geçiş noktası gibidir. Popüler metinlerdeki terimler ve modalar, gerçek sosyal yaşamın günlük unsurlarına dönüştürülmüştür” (Finkelstein, 2007: 16). Finkelstein’a (2007: 147) göre, “günümüzde bir dizi ince teknik, reklamcılığı kitle ikna ve alt metinsel katılım aracına dönüştürür”. Böylelikle, reklamlar, etkileme gücüyle bireyin karar verme mekanizmasına hâkim olacak, bireyi yönlendirebilmesi kolaylaşacak ve tüketime teşvik edecektir.

Medya burada bir güç olarak reklamcılığın ve popülaritenin etkisinde karşımıza çıkan önemli bir kitle iletişim vasıtasıdır. Bu iletişim sürecinde teknolojik çıktıların görsel sunumu, içinde bulunulan çağın bir anlatımı olmasının yanı sıra, aynı zamanda geçmişin de bir anlatımı niteliğindedir. Hatta Brown bugünün televizyon, film ve internet gibi bilgi teknolojilerinin de doğrudan görsel geçmişle bağlantılı olduğunu savunur (2002: 161). Görsel iletişimde etkin rol oynayan dijital temas noktaları, görsel geçmişi önemli görmektedir. Çünkü görsel geçmişin izlerini alt metinlerinde saklayan ifadeler, eleştirel görüşlere de zemin hazırlayarak, görsel geçmişi kültürel anlamda ifade edilebilirler. “Bilgi teknolojisi ya da bilgi ve iletişim teknolojisi ile ilgili araştırmalar, genellikle, kitle medyası, internet telekomünikasyonu ya da dijital uydu alışverişi alanları gibi karmaşık, sofistike sistemlere odaklanır.” (Brown, 2002: 161). “Medyanın yarattığı, kitlelere sunduğu görsel kültür, bilginin görüntü ile ifadesi, sunumu ya da iletimi vazifesini görmektedir. Görsel kültür bir bilgi kültürü olabilir ama bilginin nesnel ifadesini, görüntüye dönüştürerek veya görüntü ile yapar” (Sengir, 2014: 24).

Görüntünün, görsel olarak ifade edilmesi aşamasında içerisine dâhil olan yorum doğrultuları ve sübjektif bakış açısıyla gerçekliğinin de sorgulanması düşüncesi devreye girmektedir. Dijital ortamlarda gerçekliğin sorgusu, iki temel olgu üzerinden değerlendirilmeyi ön plana çıkarır: Gerçek gerçeklik ve sanal gerçeklik.

Şekil 1. GörSELLİĞİN Temel Bölümleri (Sengir, 2014: 25).

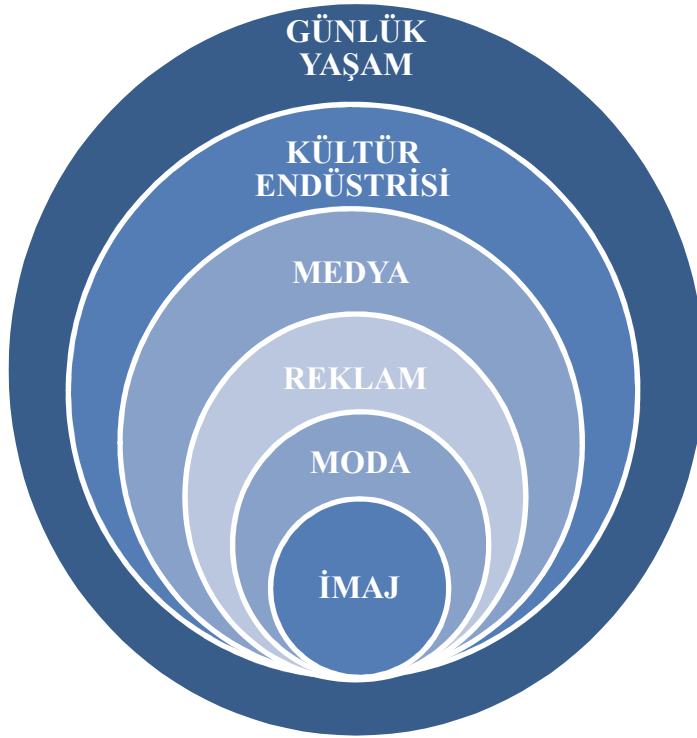
Gerçek gerçeklik çıplak gözümüzün gördüğü algıda yatarken, “Sanal gerçeklik, yaygın bir görme şekli için model oluşturmaktadır. Çağdaş kültür, giderek daha fazla bilgi

sistemlerine dayanmaktadır, böylece, sanal gerçekliğin güçlü anlamıyla pek çok şey için bir örnek ya da özel bir model olarak işin perde arkasında durduğunu ya da basit anlamıyla, her yerde birden ortaya çıktığını görüyoruz” (Heim, 1998: 3). Sanal gerçeklik günümüzün hâkim sistemi içerisinde gerçek gerçeklikten daha fazla önem taşımaktadır. “Çevresindeki gelişmeleri anlamlandırmaya çalışan bireyin, kendi için kendi yerine geçirilmeye çalışılan ve kişilik kazandırılmış nesne görüntüsünde olan makinaların varlığı ile etkileyciliği karşısında üretim gücünü minimuma indirmesi şaşırtıcı olmayacaktır” (Sengir, 2014: 26). Bu makinalarla bahsettiğimiz elektronik ve fonksiyonel olan tüm cihazları ve sundukları imkânları kapsamaktadır. Böylelikle kendisine sunulan sanal yaşam alanı içerisinde birey sanal gerçekliklerin hâkimiyetinde daha çok tüketici konumunda olacaktır.

Bu tüketici konumunun sonuçlarından biri de, kitle kültürünün ihtiyaçlarını baz alarak, ikna gücü ve çevrelediği kitle iletişim ağıyla, kültürün dahi tüketimine imkan sağlayan kültür endüstrisi örüntüsüdür. “Kültür endüstrisi, kültürün endüstriyel kimliği, kültürel yeni olguların çeşitliliği ve günlük yaşamın içindeki gücü ile orantılı olarak kendini göstermiştir. Kültürün kapitalizmle birlikte bir meta haline getirilip ticaretinin yapılmasıyla kültür endüstrisi kavramı gündeme gelmiştir” (Sengir, 2014: 27). Kültür endüstrisinde adeta ihtiyaçtan öte tüketim için üretim var olmuştur. Kültür endüstrisinin tüketimin önemli bir mecrası da eğlence piyasası olarak karşımıza çıkmaktadır. “Küresel eğlence, sektörel anlamda marka ve şirket küreselleşmesine koşut bir durumdur. Bu yönüyle eğlencenin ticari yönü de ön plana çıkacaktır. Hızla artan kitle iletişim araçları sayesinde küreselleşen eğlence piyasası, kitleleri birleştirdiğini düşünürken aslında bireyselliği vurgulamıştır ” (Sengir, 2014: 29).

“Ticari eğlenceler ve modern reklamcılık, dilbilimsel, politik, ekonomik ve kültürel bariyerlerle kesişen küreselleşmiş bir iletişim sistemi inşa etmiştir” (Finkelstein, 2007: 151). Bunun en önemli örneklerden biri, Disneyland eğlence parkıdır. “Disney, toplumsal cinsiyet, ırk, cinsiyet, etnisite ve tarih fikrimizi şekillendirme ve normalleştirmeye yardım eden temsiller sunar (ya da temsilleri göstermez). Bu birleşik imajlar, çağdaş görsel kültüre öykünen diğer temsillerle, metinlerle ve sözlerle birlikte yankılanır. Öğrencilerimizin bu kültürel pedagojiden öğrenmekte olduğunu kimse reddetmez” (Tavin - Anderson, 2003: 33). Disneyland, bireyi yönlendirmede etkin bir mecra ve her bir temsil, bir sanal gerçeklik etkisiyle bireyde öğretici bir rol üstlenmiştir.

Kültür endüstrisi, medya, reklam, moda ve imaj gibi unsurları kapsamakta ve günlük yaşam içerisinde şekillenmektedir.

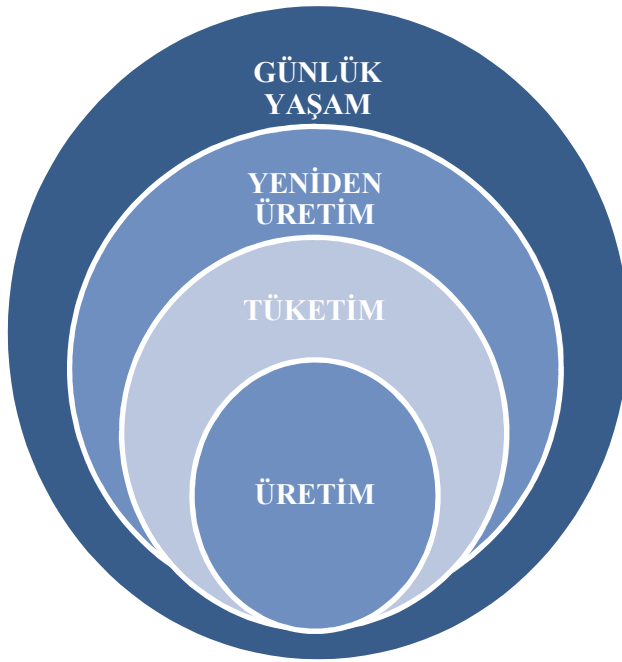
Şekil 2. Kültür Endüstrisi Kapsamı (Sengir, 2014: 28).

Tüketimin kültürleşmeye başlamasıyla büründüğü yeni çehre sayesinde bireysel ve kitlesel öncelikler değişmiş, çağın yönlendirmesiyle de üretim kavramı tüketim karşısındaki öncelik sırasını kaybetmeye başlamıştır. “Tüketim, üretimle başlayan ekonomik zincirin yalnızca son bir halkası değildir; aynı zamanda bir değiş tokuş dizgesi, bütün dillerde olduğu üzere, bireyi önceleyen bir göstergesel dizge içinde kalınarak metaların mallar olarak düşünüldüğü bir dildir” (Sarup, 2010: 226). Bu bağlamda değerlendirdiğimizde ürünler, bir pazar metası olarak düşünülmüş, ihtiyaç karşılama önceliğinden öte tüketim için üretilmiş bir endüstri çarkıdır. “Tüketim, reklamcılık, moda ve teşhir, içinden çıkılmaz bir biçimde kendini icat süreçlerine ekler. Bu tür farklı tüketicilik hesapları, üretilsin ya da bulunan bir hazine olsun, ayırım gözetmeksizin insanların objelere olan uzun ve ilginç bağlılığı olduğu görüşünü güçlendirir” (Finkelstein, 2007: 160). Birçok yeni formu icat etmenin arayışı içinde olan tüketicilik hesapları, tüketici kitlenin talebine göre üretim yapmanın yanı sıra çoğu zaman tüketiciye tüketim isteği uyandıracak ve bir çeşit bağlılık oluşturacak üretimler yapmaktadır. Fakat tüketici açısından bakarsak, “genel anlamda tüketici, ihtiyaçları karşılama, kimliği doğrulama ya da hazzı başarma konusunda en iyi olanla ilgili rasyonel-estetik bir varlık olarak tasavvur edilmiştir” (Robins, 1996: 113). “Tüketimin; ihtiyaçları karşılama ve gerektiği yerde gerektiği kadar tüketime gidilmesi eylemi, rasyonel tavrı; haz karşılayıcı ve zevklere göre tutum sergileyen tarafını ise estetik tavrı öne çıkarır. Bir elbise almak gerekçe ise o elbisenin moda unsuru olduğunu düşünmek ve zevke göre tercihler yapmak estetik özelliğini ön plana çıkarmaktır. O nedenle tüketim için; bir rasyonel estetik bağlamda değer bulur ifadesini kullanmak yanlış olmayacaktır” (Sengir, 2014: 31).

Üretim ve ardından tüketimin gerçekleşmesi, sadece bu iki unsur üzerinden değerlendirildiğinde eksik kalacaktır. Çünkü her tüketim aslında bir yeniden üretim bağlamı doğurmaktadır. Değişen zamanla karşılaştığımız teknoloji, endüstri ve ekonomi alanlarındaki hızlı dönüşümlerin sonucunda kültürel yeniden üretim kavramı gündeme gelmiştir. “Dışa bağımlı kültürlerin küresel etkiler bağlamında bir ülke kültürüne entegrasyonu ve onun ithal edilmesi bir çeşit yerleştirme kültürü ortaya koyarken bu etkilere direnç gösteremeyen

toplumlar içinde yerleştirilen kültürü yerleştirme çabaları ile karşılık görmeye çalışılması dikkatimizi çeker. Her iki durumda da kültürde yeniden üretim kavramını gündeme getirmektedir” (Eker, 2004: 124). Bu yeniden üretim, kültürel anlamda baskın olan kültürün egemenliğinde gerçekleşen, var olan kültürel yapının yeniden inşasıdır. Böylece kültürel yapılarda oluşacak kültürleşme kavramı, özellikle küreselleşmeyle birlikte de yeni düzenlemelere maruz kalacaktır. “Globalleşme (küreselleşme) olarak bahsettiğimiz kavram, kültürleşmeyi sağlayan yazılı basın, radyo, televizyon yayınları, sinema, sanat ve moda akımlarının birbirleriyle etkileşimleri olarak söylenilebilir” (Pasin, 2004: 195).

Kültürel yeniden üretim kavramının günlük yaşam deneyimleri içerisinde, en çok yansı bulduğu nokta, görselliktir. Görsel, içerisinde yorum doğrultusu taşıdığı için bir yeniden üretimdir. Günlük yaşamda imge, üretim ve tüketim döngüsüne dâhil olarak bir yeniden üretim ekseninde değerlendirilmelidir.

Şekil 3. Günlük Yaşamda İmgenin Üretim Süreci (Sengir, 2014: 45).

Kültürel değişkenlikler örüntüsünde şekillenen günlük yaşam pratiklerimiz, yukarıda da değinildiği gibi birçok sosyal, ekonomik, kültürel ve teknolojik yapının etkisinde gelişmektedir. Bu kültürel yeni bakış açıları mevcut sanat eğitiminin de çehresini dönüştürmekte ve görsel kültür eğitimi adı altında bir başkalaşmaya zemin oluşturmaktadır. Bu kültürel gerekçeler dahilinde gerçekleşen değişim süreci ise her zamankinden daha stratejik olmak durumundadır.

Sanat Eğitimi ve Görsel Kültür Eğitimi

“Günümüz sanatı nasıl salt renklerin, biçimlerin, seslerin, hareketlerin uyumlu birlikteliğinden doğan güzellikler yaratmakla yetinmeyip tarihsel, kültürel, toplumsal ve politik olay ve olguları eleştirel bir yaklaşımla irdelemeye yöneliyorsa sanat ve kültür eğitimi de bu dinamikleri dikkate almak zorundadır” (Kırıçoğlu, 2014:9). Bu bağlamda değerlendirdiğimizde sanat eğitiminin kültürel yanı artık daha ağır basmak durumundadır. Görsel kültür eğitimi de bu dönüşümü anlamlandıracak içerikleriyle sanat eğitiminin yeni bağlamı olabilir.

“Görsel kültür, dikkatimizi, sinema ve sanat galerisi gibi yapıları ve formal görüntüleme kurgularından uzaklaştırıp, günlük hayatımızdaki görsel deneyimin merkezine çeker” (Mirzoef, 1998: 7). “Barnard ise görülen şeyler ve görsel deneyimlere bakarak görsel kültürün tanımlanıp kavramsallaştırılabileceğini belirtir” (Parsa, 2007). Görsel kültürde deneyim büyük yer tutar. Birçok sosyal ve kültürel temas noktası, deneyimlerimiz aracılığıyla kendini gösterir ve bu deneyimler görsel kültür bileşenleri olarak da nitelendirilebilir. Tavin’e göre, görsel kültür bileşenleri denildiğinde öncelikle akla görme biçimleri gelir, bu birçok alt başlığı içinde barındırır niteliktedir. Görsel kültürde bakmak; amaç ve yön içerir, neye ve nasıl bakıyoruzun cevabını gerektirir. Görmek ise baktığımızı nasıl yorumlayacağımızı, farklı görme biçimlerinin neler olabileceğini kapsar. Bakmak da, görmek de hakim sosyal ve politik sistemler içinde tek bir yön içermez. Görsel kültürün ürünü haline gelen insan ise zaten temsil yoluyla anlamlandırılan görmek ve görülmek arasında sıkışan birey olarak değerlendirilebilir (2011). Bu yüzden görmenin bir çok yönü vardır denilebilir.

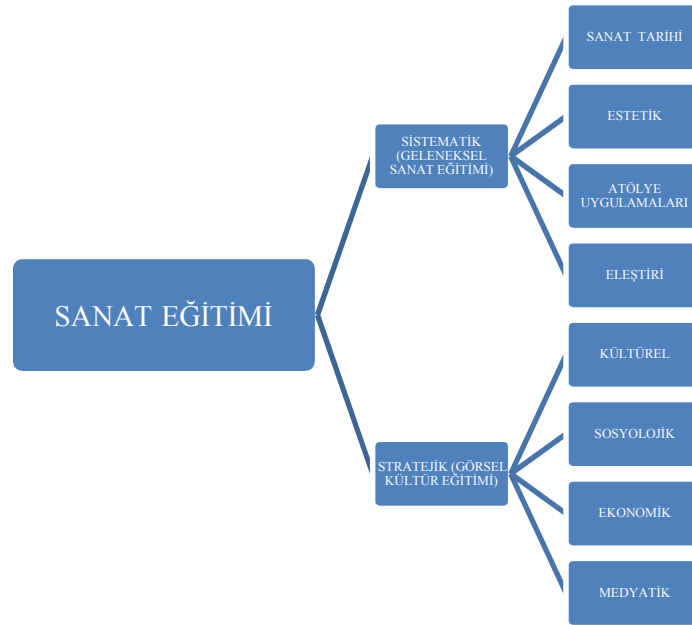
Görsel kültür eğitimi; sanatın bağlamsal olarak düşünülmesi, kültürelliğin daha fazla dahil edilmesi ve sosyalliğe yaptığı vurguyla gündeme gelerek sanat eğitimine farklı bir bakış açısı getirmiştir. Öğretmen ve öğrencinin rollerinde değişimler yaşanmaktadır; öğrenci okulda edindiği kazanımları okul dışında da kullanabilmeli ve dış dünyayı anlamlandırabilmelidir. Bu stratejik sanat eğitimi kurgusu görsel kültür eğitiminin önemli bir yanısıdır. “Görsellikteki kültürel vurgu, gördüğümüz şeyin, dışarıdaki gerçekliğin aynadaki yansımasıdır; yüzeydeki görüntü güvenilir bir kayıttır ve aslında görünüş gerçektir” (Finkelstein, 2007: 221).

“Görsel kültürün disiplinlerarası özellikler taşıması, onu daha karmaşık bir yapı olarak konumlandırırken,” (Parsa, 2007) “sanat ile arasında olan ayırım da belirginleşiyor denilebilir. Çevremizi sadece tek bir bağlam içinde algılamak yerine, farklı bağlamların etkisinde değerlendirmeyi öngören görsel kültür, kendi çeşitliliğini ve farklılığını da sistemleştirmektedir. Bu bağlamda sanatın tek yönlü eğitim sisteminin yerini görsel kültürdeki çoklu yapıların alması, görsel kültürün pedagojik kılınması gereğini doğuracaktır. Çünkü öğrenciler artık çok daha fazla görselle karşılaşılıyor ve iç içe oluyor. Medya daha ideolojik içerikler sergiliyor. Böylece düşüncelerimiz isteklerimiz ve hayallerimiz bu imgelerden etkilenerek şekillenebiliyor. Burada sanatın daha kültürel kılınması gerekliliği ortaya çıkıyor” (Sengir, 2014: 84). “Richard Leppert imgelerin insanlara asıl dünyayı değil, dünyalardan bir dünya gösterdiğini belirtir ve imgelerin, gösterilen şeyler değil bunların temsili yani ‘yeniden sunumu’ olduğunu belirtir” (Parsa, 2007). Burada da belirtildiği gibi imgenin manüplatif bir yanının oluşu ve medyanın egemenliğinde gerçekleştiği, her imgenin bir alt metin taşıdığı ve her görselin bir yorumlanmış yeniden sunum olduğu açıktır. Bu nedendir ki görsel kültürün anlaşılması ve günlük yaşam içerisinde değerlendirilebilmesi için pedagojik kılınması gereği önem taşımaktadır.

Freedman (1997: 11) imaj-öğrenci ilişkisini şu şekilde yorumlamaktadır; “Şimdi, görsel kültürü öğretmek için heyecan verici ve merak uyandırıcı bir zaman. Görsel çevre değişmektedir ve sanat anlayışımız da bununla birlikte değişmektedir. İmajlar, öğrencilerimizin yaşamlarında gittikçe artan bir etki haline gelmektedir ve biz de bu etkinin karmaşıklıklarını aşmalarına yardım etme pozisyonuna gelmiş haldeyiz. Bunu yapabilmek için, sınıflarımızın, her tip imajın tartışılabilirliği, görüşülebilirliği, analiz edilebilirliği, oluşturulabilirliği, artırılabilirliği ve geri dönüştürülebilirliği yerler olması gerekmektedir”. Görsel kültür sınıf içi çeşitli etkinliklerle öğrencilere imajlar üzerinden anlamlandırma yapmalarını önerirken aslında o imajın çevresini de okutarak daha geniş bir bilgi edinme sağlatacaktır. İmajlardaki mesaj analizinde öğretmen bir kılavuz görevi üstlenerek öğrencinin keşfetmesine yardımcı olmayı hedeflemektedir.

“Görsel kültürün eğitimsel önemi, çağdaş demokraside uygun bir şekilde öğretim yapmamız gerekip gerekmediğini anlamamız açısından önemlidir. Görsel kültürün yeni durumları, kişisel özgürlüklerin artık yalnızca özgür konuşma meselelerinden oluşmadığını ortaya koyar. Görsel kültür görüntüleri ve objeleri, yeni bilgiler, yeni kimlik ve çevre görüntüleri oluşturarak sürekli olarak görülüp hemen yorumlanır” (Freedman, 2003: 3). Görsel kültür analizlerinde anlatım adeta bir konuşma meselesine dönüşmektedir. Görselin kendini gerek sosyal gerekse kültürel geçmişini ortaya koyarcasına okutması ya da başka bir deyişle okutmak istediği şekilde kendini sunması, ağırlıklı olarak medyanın etkisiyle algılarımızın şekillenmesi sayesinde mümkün olan bir konuşma meselesi olacaktır.

Sanat eğitiminin görsel kültür eğitimiyle olan bağında güçlü tespitleri olan Duncum, geleneksel sanat eğitiminin yeniden kavramsallaştırılmasını ve yeniden yapılandırılmasını gerekli gördüğü makalesinde önemli bir noktaya vurgu yapıyor: Çağdaş kültür alanında görsel kültürün de düşünülmesi gerekliliği ve bu sürece kendi uygulamalarımızı değiştirerek başlamamız gerektiği. Çünkü çağdaş kültürün sistematik yanı, günlük reaksiyonların analizi konusunda yetersiz görülebilir. Bu durumda da stratejik bir görsel kültür eğitimi etkin rol oynayacaktır (Duncum, 2002: 21). “Sistematik sanat eğitiminin içerdiği bilmenin pasif kabulü gibi yöntemler, stratejik kılınması gereken görsel kültür eğitimi hakkında kritik düşünme yollarını bulmada destek vermeyebilir. Bu nedenledir ki görsel kültür eğitimi, soruşturma, hayal etme, somutlaştırma, ilişkiselleştirme gibi yöntemlerle kendi anlamlarını aktif kılar. Bu özellikleri sayesinde görsel kültür eğitimi, geleceğin sanat eğitimi müfredatlarına zemin oluşturması açısından büyük önem taşır” (Sengir, 2014: 104).

Şekil 4. Görsel Kültür Eğitimi - Geleneksel Sanat Eğitimi İçerikleri (Sengir, 2014: 105).

Sanat eğitimi ve görsel kültür eğitiminin paydaş tutumlarını yansıtan bir görüşle devam etmek gerekirse çok şey söylenebilir. Sanatın, günümüzde bireysel, toplumsal ve kültürel olan hedeflere ve süreçlere sahip olduğuna dair gerçeklikle ilgili olarak Jefferson (1987) şu süreçlere dikkat çekmiştir;

- Görsel Sanat ve Birey: Sanat kendimizi ve dünyayı anlamak üzere bize yardım eder. Sanatların geleneksel ve kendilerine özgü işlevlerinden biri olan, bireyin yorumunu ve

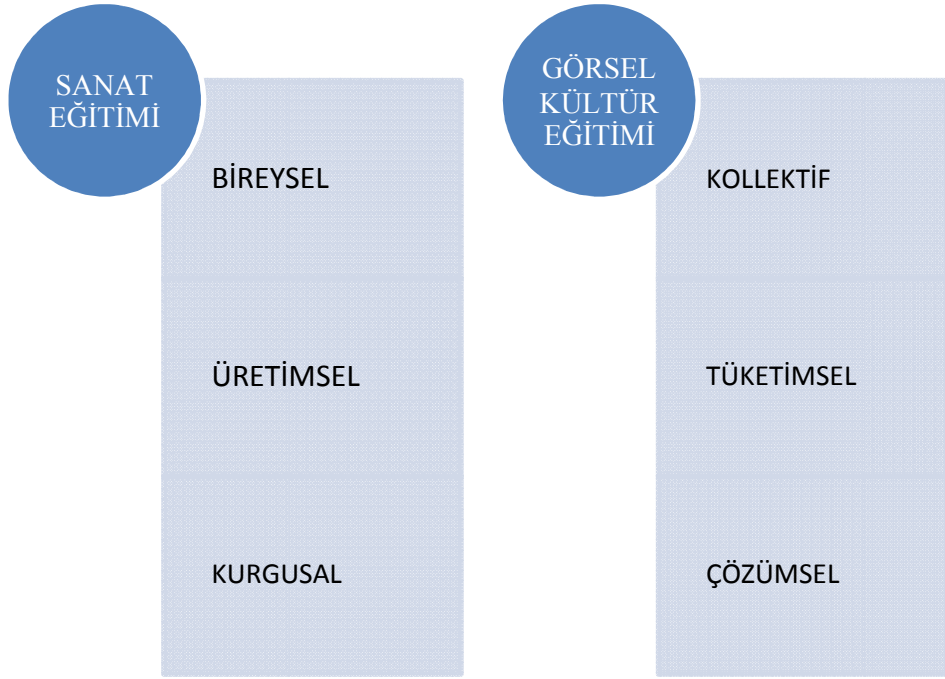
ifadesini vurgulamak, belki de en önemli noktadır. Bugün, görsel sanatlar, bireylerin, kendileri aracılığı ile fikirleri ve duygularına şekil verebildikleri ve bireysel başarılar aracılığıyla kişisel tatmin elde ettikleri bir araç olmaya devam etmektedir.

- Görsel Sanat ve Toplum: Sanat bireyleri bir araya getirir. Duygularımızı, inançlarımızı ve değerlerimizi paylaşmamız için bir fırsattır. Görsel sanatları, hızlı toplumsal değişim dönemlerinde hem kişisel hem de sosyal çevrelerimizi yapılandırmak ve zenginleştirmek için kullanırız.
- Görsel Sanat ve Kültür: Görsel sanatlar, insanoğlunun başarılarını kayıt altına alır, çünkü insanların değerleri ve inanışları, ürettikleri sanat biçimlerinde, kendilerine özgü şekillerde ortaya konulur. Bu biçimlerin incelenmesi, geçmiş ve gelecek kültürlerin daha iyi anlaşılmasına yol açar (Jefferson, 1987: 41).

Jefferson'a ek olarak bir diğer önem taşıyan ve köprü niteliğindeki süreç ise, şöyle özetlenebilir;

“Görsel Sanat ve Yaşam: Yaşamsal ve hayatın içinde olan politik, endüstriyel ve teknolojik yeni gerekçe ve yönelimlerin işlenebildiği bir kavramdır. Ayrıca maddi ve manevi kültür unsurlarını da barındıran bir sanat profili karşımıza çıkmaktadır. Bu sanat profili ise belirtilen süreçlerin hepsini kapsayabilme yetisini içinde barındıran görsel kültür eğitime denk gelmektedir” (Sengir, 2014: 103).

Sanat eğitiminin çağın gerekleri doğrultusunda değişime girmesini ve bu süreçte büyük öneme sahip olan görsel kültür eğitiminin içerik doğrultularını kapsamlı bir şekilde açıklayan Freedman, görsel kültür ürünleriyle hergün karşılaşan ve anlamlar yaratmakta olan öğrencilerin, bu yorumları günlük yaşamlarıyla da bağdaştırdıkları yönündeki düşüncelere; görsel kültür eğitiminin sanat eğitime yaratıcı üretim, yorumlama ve çağdaş yaşama katkı bakımından dahil edilmesi gerekliliğinin önemine vurgu yapmıştır (Freedman, 1994: 165). “Bu bağlamda değerlendirilen görsel kültür eğitimi, sanat eğitime nazaran daha kolektiftir. Sanat eğitiminin bireysel oluşuna, kültürel ve sosyal dinamiklerin daha yoğun oluşuyla cevap verir. Aynı zamanda tüketimseldir; özellikle popüler kültürün etkisiyle, tüketim ve yeniden üretim kavramları her zamankinden daha çok gündemdedir. Sosyal perspektiflerin öneminin artmasıyla sanat eğitiminin kurgusal ve planlı işleyişi yerini görsel kültür eğitimindeki çözümsel süreçlere bırakmıştır denilebilir” (Sengir, 2014: 103).

Şekil 5. Sanat Eğitimi ve Görsel Kültür Eğitimi Karşılaştırması(Sengir, 2014: 104).

TARTIŞMA

Çeşitli sosyal, politik, teknolojik, ekonomik nedenlerce kültürün yeniden yapılandırılması gündeme gelmiştir. Bu yeniden yapılandırma sırasında kültürel değişkenliklerin meydana gelmesi kaçınılmazdır. Kültürel değişkenlikler bir dizi halinde birbirinden etkilenen ve birbirini etkileyen şekilde sosyal yapı içerisindeki yerini almıştır. Çünkü bahsini ettiğimiz kitle kültürü, popüler kültür, kültür endüstrisi, tüketim kültürü, medya kültürü ve beraberinde görsel kültür bir örüntünün yapıtaşları olarak karşımıza çıkmaktadır. Her bir kültürel yapı diğerini destekleyerek büyür ve yaygınlaşır. Bu değişkenliklerin toplumu etkilemeye başlamasıyla ve bu kültürel örüntünün birbirini izleyen yapısı itibariyle sanat eğitiminde de bazı dönüşümler kendini göstermeye başlamıştır.

Sanat eğitiminin görsel kültür eğitimine dönüşüm gerekçeleri olarak kabul ettiğimiz, bulgularda da bahsedilen kültürel değişimlerin ve etkilerinin önemi; artık yaşamımızın her alanına yansıdığından dolayı giderek artmaktadır. Sanat eğitiminin giderek kültürel süreçlere getirdiği vurgu, bizi görselin kültürel dokusunu irdelemeye yöneltmektedir. Böylece günlük yaşamla birebir ilişkili, geçmişiyle olan bağlantılarının bilinçli değerlendirildiği ve günümüzle uyumlu bir sanat eğitimi programı olarak görsel kültür eğitimi karşımıza çıkmaktadır.

Artık görselliğin, sözellikten daha yaygın ve ön planda olduğu görüşüyle, görsele verilen önem ve ilginin de artması kaçınılmazdır. Görselin kendine özgü dili ve anlatımı vardır. Kapsadığı alt metinleriyle kendini sözel olarak da anlatabilen görseli anlamlandırabilmek için görseli okuyabilmek gerekmektedir. Bu aşamada görsel kültür eğitimi önem kazanmaktadır. Görsel kültür iletişim adına yeni bir bakış açıdır. Yorumlama ve eleştiri kendine yeni bir anlatım alanı bulmuştur. Günlük yaşamdaki kültürel değişikliklerin örüntüsünün toplumu şekillendirmeye başlamasıyla görsel kültür eğitimi bu dokunun önemli bir nihai sonucu olmuştur. Bu örüntüde kitle kültürü, popüler kültür, medya kültürü, kültür endüstrisi gibi birçok kültürel dönüşüm noktası, görsel kültür eğitimi hazırlayan birer yapı olarak ele alınmaktadır.

Bu kültürel değişimlerin örüntüsü ışığında görsel kültürün sosyo-kültürel yapısının geleneksel sanat eğitiminden daha stratejik bir duruş sergilediği ve günlük yaşamdaki birçok pratiğe cevap verebilecek potansiyele sahip olduğu açıktır. Bu nedenledir ki, görsel kültür eğitimi, kültürel göstergelere ve sosyal perspektiflere önem vererek daha içinde bulunulan dönemin getirilerine uygun bir eğitim stratejisi dâhilinde tasarlanmaktadır. Bu da sosyo-kültürel yapının yanında teknolojinin ve gereklerinin ön planda olduğu bir yapılanmaya dikkat çekmektedir ki bulgular da bahsini ettiğimiz birçok kültürel değişiklik örüntüsü teknolojik çıktılarının da yansı bulduğu mecralar olarak gündemdedir denilebilir.

SONUÇ

Postmodernizmin etkisiyle değişen kültürel yapılar ve buna bağlı olarak yine kültürel yapıların çeşitli nedenlerce dönüşüme uğraması durumunun, günlük yaşam ve okul deneyimlerini de etkilemesi muhtemel olduğundan eğitim programlarında bu farklılaşmaların da analiz edildiği bir içerik belirlenmesi gereği doğmuştur. Böylelikle sanat eğitiminin sistematik ve disiplin temelli ders programı; daha stratejik, sosyal, kültürel, politik, ekonomik ve teknolojik bir içerik doğrultusunda ışığında değişime uğrayacaktır.

Sözü edilen bu değişimin sanat eğitimindeki yansıması, görsel kültür eğitimine tekabül ederek sanat eğitiminin artık görsel kültürel kılınması gerek ve gerekliliğini ortaya koymaktadır. Çünkü görsellik artık bizi tamamen kuşatmakta ve doğru yorumlanabilmesi için eğitiminin de onu çözmeye yönelmesi önem taşımaktadır.

Bu çalışmada kültür ve kültürel dönüşümleri çeşitli başlıklar altında inceleyerek bu görsel dönüşüm profiline zemin oluşturmak amaçlanmıştır. Kitle kültürü ile ortak bir paydada buluşmanın önemi, popüler kültür ile bu ortak paydanın ortak zevkler doğurduğu, medya kültürü ile teknolojinin iletişimdeki yeri ve önemi, kültür endüstrisi ile kültürün kapitalizmle artık nasıl endüstrisinin oluşup dönüşüme uğrayabildiği, tüketim kültürü ile tüketime başatlığı ve bireyi yönlendirmede kullandığı strateji, kültürel yeniden üretimle, üretimin ve tüketime sonlu bir bağlamda olmadığı ve kültürlerin bundan nasıl etkilendiği, son olarak da postmodern kültürle bu dönüşümlerin zamansal açıdan birbirlerini nasıl etkilendiği ve etkilendiği anlatılmaktadır.

Sonuç olarak, görseli, bu bilgiler ışığında değerlendirdiğimizde yaşanan dönemin ve kültürel dönüşümlerin önemi ortaya çıkmaktadır. Sanat eğitiminin de etkilendiği bu durumda pedagojik yaklaşım biçimleri de değişmekte ve sanat eğitiminin, görsel kültür eğitimine dönüşüm süreci önem kazanmaktadır.

KAYNAKÇA

ALAKUŞ, A.O. (2004). **Milli Eğitim Dergisi**, MEB Yayınlar Dairesi Başkanlığı. Ankara.

[http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli Egitim Dergisi/164/alakus.htm](http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/164/alakus.htm)

BROWN, S. (2002). **Visual Consumption**, Routledge, London.

DARLEY, A. (2000). **Visual Digital Culture-Surface Play and Spectacle in New Media Genres**, Routledge, London and New York.

DUNCUM, P. (2002). 'Visual Culture Art Education: Why, What and How', **Jade 21.1** ©Nsead, Pp.15-23.

- EKER, M. (2004). '**Kültürün Yeniden Üretimi ve Sanat Eğitiminin Gelecekçi Stratejileri Bağlamında Küresel Eğilimlerin Rolü**'.Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Sanat Eğitimi Sempozyumu, Ankara: Gündüz Yayıncılık, s.124.
- FINKELSTEIN, J. (2007). **The Art of Self Invention**, I.B.Tauris&Co Ltd, New York.
- FREEDMAN, K. (1994). 'Interpreting Gender and Visual Culture in Art Classrooms', **Studies in Art Education**, Vol. 35, No. 3 (Spring), Pp. 157-170.
- FREEDMAN, K. (1997). 'Visual Art/Virtual Art: Teaching Technology for Meaning', **Art Education**, Vol. 50, No. 4, (Jul.), Pp. 6-12.
- FREEDMAN, K. (2003). **Teaching Visual Culture**, Teachers College Press, New York.
- HEIM, M. (1998). **Virtual Realism**, Oxford University Press, New York.
- JEFFERSON, M. F. (1987). 'Essentials: Adult Education Programs in the Visual Arts', **Art Education**, Vol. 40, No. 4 (Jul.), Pp. 33-41.
- KIRIŞOĞLU, O. T. (2009). **Sanat Kültür Yaratıcılık, Görsel Sanatlar ve Kültür Eğitimi-Öğretimi**, Pegem Akademi yayınları, Ankara.
- KIRIŞOĞLU, O. T. (2014). **Sanat Bir Serüven**, Pegem Akademi yayınları, Ankara.
- MIRZOE, N. (1998). 'What is Visual Culture?', **The Visual Culture Reader**, Nicholas MIRZOE, (eds.), by Routledge, London.
- MORRIS, C. B. - STUHR, P. L. (2001). 'Multicultural Art and Visual Cultural Education in a Changing World', **Art Education**, Vol. 54, No. 4, (Jul.) Pp. 6-13.
- NEGRIN, L. (2008). **Appearance and Identity Fashioning the Body in Postmodernity**, Palgrave Macmillan, UK.
- PARSA, A. F. (2007). '**İmgenin Gücü ve Görsel Kültürün Yükselişi**', *Fotografya Sanal Fotoğraf Dergisi*, Sayı 19.
- <http://fotografya.fotografya.gen.tr/cnd/index.php?id=226,329,0,0,1,0>
- PASİN, G. (2004). '**Kültürel Süreçler ve Sanat Eğitimi**'. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Sanat Eğitimi Sempozyumu, Ankara: Gündüz Yayıncılık, s.195.
- ROBINS, K. (1996). **Into The Image**, Routledge, London.
- ROSE, G. (2001). **Visual Methodologies**, Sage Publications, London.
- SARUP, M. (2010). **Post Yapısalcılık ve Postmodernizm**, (Çev. Abdülbaki GÜÇLÜ), Kırk Gece Yayınları, İstanbul.
- SCHROEDER, J. E. (2002). **Visual Consumption**, Routledge, USA.
- SENGİR, S. (2014). **Kültürel Dönüşümler ve Postmodern Pedagoji Ekseninde Görsel Kültür Eğitimi**, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Samsun.
- SWARTZ, D. (1997). **Kültür ve İktidar Pierre Bourdieu'nün Sosyolojisi**, (Çev. Elçin GEN), İletişim Yayınları, İstanbul.
- TAVIN K. M. - ANDERSON, D. (2003). 'Teaching (Popular) Visual Culture: Deconstructing Disney in the Elementary Art Classroom', **Art Education**, Vol. 56, No. 3 (May), Pp. 33-35.

TAVIN, K. (2011), '**Okulların Görsel Sanatlar Eğitimi Müfredat Programlarında Yeni Yaklaşımlar ve Uygulamalar: Görsel Kültür Kuramı Çalıştayı**', Çalıştay, TOBB ETÜ, Ankara.